

Латинін Микола Анатолійович

*доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри економічної політики та менеджменту
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

Латынин Николай Анатольевич

*доктор наук по государственному управлению, профессор,
заведующий кафедрой экономической политики и менеджмента
Харьковский региональный институт государственного управления Национальной академии
государственного управления при Президенте Украины*

Latynin M.

*Doctor of public administration, professor,
head of Economic Policy and Management Department
Kharkiv Regional Institute of Public Administration of
the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*

Лукашов Олександр Олександрович

*аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

Лукашов Александр Александрович

*Аспирант кафедры экономической политики и менеджмента
Харьковский региональный институт государственного управления Национальной академии
государственного управления при Президенте Украины*

Lukashov O.

*Postgraduate student of Economic Policy and Management Department
Kharkiv Regional Institute of Public Administration of
the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ЗА КОРДОНОМ

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ГОСУДАРСТВЕННОМУ РЕГУЛИРОВАНИЮ СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА ЗА РУБЕЖОМ

CONCEPTUAL APPROACHES TO STATE REGULATION OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE REGION ABROAD

Анотація. Узагальнено концептуальні підходи до державного регулювання стратегічного розвитку регіону кордоном. Виокремлено моделі державного регулювання стратегічного розвитку регіону: корпоративна (формування регіональних інвестиційних корпорацій, низький рівень централізації, програмно-цільовий підхід), селективна (реалізація центр-периферійної моделі інвестиційно-інноваційного розвитку території, високий рівень централізації, директивний підхід) та контрактна (укладання спільних контрактів між урядом та регіонами; середній рівень централізації, індикативний підхід).

Ключові слова: державне регулювання, механізм державного регулювання, стратегічний розвиток регіону, розвиток регіону, регіон, стратегічний підхід.

Аннотация. *Обобщены концептуальные подходы к государственному регулированию стратегического развития региона за рубежом. Выделены модели государственного регулирования стратегического развития региона: корпоративная (формирование региональных инвестиционных корпораций, низкий уровень централизации, программно-целевой подход), селективная (реализация центр-периферийной модели инвестиционно-инновационного развития территории, высокий уровень централизации, директивный подход) и контрактная (заключение совместных контрактов между правительством и регионами, средний уровень централизации, индикативный подход).*

Ключевые слова: *государственное регулирование, механизм государственного регулирования, стратегическое развитие региона, развитие региона, регион, стратегический подход.*

Summary. *Conceptual approaches to state regulation of strategic development of the region abroad were generalized. Models of state regulation of strategic development of the region were highlighted: corporate (formation of regional investment corporations, low centralization, target-oriented approach), selective (implementation of center-periphery model of investment and innovation development of the territory, a high level of centralization, prescriptive approach) and contract (conclusion of joint contracts between the government and the regions, the average level of centralization, indicative approach).*

Key words: *state regulation, mechanism of state regulation, strategic development of the region, development of the region, region, strategic approach.*

Виклики сьогодення, активізація євроінтеграційних та глобалізаційних процесів зумовлюють необхідність вивчення закордонного досвіду державного регулювання стратегічного розвитку регіону щодо його концептуалізації та адаптації кращих практик в Україні. У 2010 р. Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», визначено напрям на набуття повноправного членства в Європейському Союзі (далі — ЄС) пріоритетним як для внутрішнього розвитку України, так і в її зовнішніх відносинах. Пізніше, у 2014 р. Україна ратифікувала Угоду про асоціацію з ЄС, після чого у 2016 р. розпочато реалізацію Зони вільної торгівлі. Звертаючись до міжнародного досвіду щодо практики запровадження стратегічного управління на регіональному рівні, важливим є дослідження характерних особливостей та змін даного виду діяльності. Зокрема, надзвичайно актуальним є пошук інструментів та методів, які дозволяють набувати стратегічному розвитку регіону все більшої успішності в державному управлінні у світі та є перспективними для удосконалення існуючого вітчизняного досвіду.

У країнах ЄС, Північної Америки та східноазиатського партнерства накопичено значний досвід стратегічного розвитку регіону та інституалізовано вплив держави на даний процес, що є цікавим і корисним для України. У даних країнах сформовано необхідне законодавче забезпечення, акцентується увага на удосконаленні кадрової складової шляхом постійного підвищення кваліфікації державних службовців, функціонує налагоджена система інформаційного супроводження діяльності органів публічної влади з питань державного регулювання стратегічного розвитку регіону. Перш за все, це досвід Польщі та Франції, де система стратегічного планування протягом останніх

75 років пройшла шлях від директивного планування до стратегічного планування; досвід Японії і Китаю, де за допомогою стратегічного планування здійснювалася прискорена модернізація економіки регіонів; досвід США та Канади, що відрізняється опорою на прогнозування і програмний підхід для вирішення найважливіших задач сталого довгострокового розвитку територій.

Вкрай актуальним на сьогодні є вивчення позитивного досвіду **Польщі** з питань державного регулювання стратегічного розвитку регіону з огляду на наявність спільних з Україною рис просторового розвитку. Це проявляється в наявності територіальних диспропорцій розвитку, а також в обмеженій кількості регіонів-лідерів, що акумулюють значну частину національного відтворювального потенціалу.

У Польщі на державному рівні інституціональне забезпечення стратегічного розвитку регіону здійснює Державна рада територіального розвитку. До її складу входять представники як законодавчої, так і виконавчої влади. До компетенції Ради входить підготовка пропозицій щодо формування державної регіональної політики, оцінок в галузі територіального планування. У країні функціонує три агентства регіонального розвитку національного рівня: Польське агентство регіонального розвитку, Агентство промислового розвитку, які координують дослідження з питань регіонального розвитку та допомагають втілювати стратегії і програми на місцях; Національна асоціація агентств регіонального розвитку, на яку покладено освітні функції, зокрема: організація навчальних програм, для урядовців регіонального та місцевого рівнів, проведення семінарів, круглих столів, обмін інформацією, консультації [5, с. 190]. Важливими при здійсненні державного регулювання стратегічного

розвитку регіону є формування інституту сильного лідера та ключового ідеолога перетворень територіальної системи, що забезпечує координацію та інтеграцію визначених ключових пріоритетів.

Регіональні органи публічної влади використовують підхід визначення чинників конкурентоспроможності та цілеспрямоване сприяння зростання в найбільш конкурентоспроможних осередках території. Стратегічні документи зорієнтовані на підвищення згуртованості територій регіональної системи завдяки більш активному руху капіталу, населення, знань та інновацій. Активно використовуються задля реалізації стратегії «м'які» і «тверді» інструменти стимулювання бізнес-структур, нарощування соціального капіталу нації. Стимулювання розвитку регіону відбувається через призму територіального підходу щодо здійснення управлінських дій (дослідження різноманітності, посилення координації, багаторівневе управління). Значна увага приділяється поряд з адміністративними функціональними одиницями та застосовується диференційований підхід до різних типів територій, з урахуванням взаємозалежності між районами стимулювання економічного зростання та периферійними населеними пунктами. Обов'язковою в формуванні і здійсненні стратегічного розвитку регіону є участь представників усіх гілок влади, громадських організацій, бізнесу та наукових кіл [10; 11]. Все це простежується в реалізації територіальних стратегій розвитку.

Стратегія розвитку регіону в Польщі окреслює наступні ідеологічні цілі: збереження польськості, а також розвиток і формування національної, громадянської і культурної свідомості жителів, збереження і розвиток локальної ідентичності; стимулювання господарської активності; підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційності економіки воеводства; збереження цінностей культурного та навколишнього середовища з урахуванням потреб майбутніх поколінь; формування та збереження територіальної цілісності тощо [8]. Основою реалізації стратегії розвитку регіону є інтегровані (комплексні) програми та проекти.

Важливим аспектом є виділення в регіональній системі локальних територіальних міст, підвищення їх ролі в регіональному та національному контексті, розробка механізмів активізації міжмуніципальної та міжрегіональної співпраці. Значна увага при цьому приділяється столицям регіонів як головним центрам розвитку, що забезпечують конкурентоспроможність воеводства та позитивно впливають на всю його територію. Особливо надається перевага розвитку потенціалу сільських територій щодо підвищення рівня зайнятості, розвитку транспортної інфраструктури, залучення інвестицій, стимулювання локального розвитку.

Система реалізації державного регулювання стратегічного розвитку регіону передбачає чітке визначення повноважень сторін, що беруть участь у його здійсненні: центральні органи влади (уряд, профільне міністерство, інші міністерства); регіональні органи влади, Європейська Комісія, органи місцевого самоврядування, інші партнери (асоціації та неурядові організації, наукові установи, приватні особи тощо). Вся система стратегічних документів є інтегрованою відповідно до пріоритетів на національному, регіональному та місцевому рівнях. Акцентується увага на системі моніторингу та оцінки розвитку регіону через обсерваторії територіального розвитку, звіти з регіональної політики, створення баз даних індикаторів, використання систем оцінки політики на національному і регіональному рівнях [10].

Фінансово-економічна підтримка довгострокового розвитку територій здійснюється на підставі державної стратегії регіонального розвитку та ініціатив місцевих органів публічної влади відповідно до засад концепції сталого розвитку. Важлива роль у здійсненні державного регулювання стратегічного розвитку регіону належить воеводським контрактам між Радою міністрів та регіональними органами місцевого самоврядування шляхом реалізації цільових програм та проектів. Документ передбачає визначення процедури здійснення спільних дій щодо досягнення стратегічних орієнтирів розвитку регіону, що стосується строку його дії, окреслення завдань розвитку, а також прядок контролю за виконанням заходів. Важливе місце займає порядок здійснення моніторингу для оцінки ефективності та якості виконання контракту.

Франція належить до сімки найрозвинутіших держав. Тривалий час довгостроковий розвиток країни та її регіонів здійснювався на основі директивних п'ятирічних планів, які згодом набули рис індикативного планування. Сьогодні розробка стратегій розвитку регіону здійснюється Регіональною Радою та органами місцевого самоврядування, що аналізуються на національному рівні центральними органами виконавчої влади. На вищому регіональному рівні особлива увага привертається стратегічним питанням охорони навколишнього середовища, розвитку інфраструктури та освіти. Нижчі рівні територіального управління (департаменти, райони, комуни) надають перевагу економічним інтересам, а саме: в утриманні, залученні і розвитку різних видів підприємницької діяльності. Тому від час формування та реалізації стратегій і генеральних програм округу та його адміністративних територій спостерігається постійна конкуренція інтересів, яка часто ускладнює пошук компромісних рішень [4, с. 18].

Інституційне забезпечення стратегічного розвитку регіону підкріплюється спеціальними регіональними

комітетами розвитку, що складаються з представників місцевих і центральних органів виконавчої влади, регіональних «ділових кіл», в які входять підприємці, громадськість, фахівці та експерти з питань територіального управління.

Інструментом реалізації стратегій розвитку регіону у Франції є планові контракти між урядом та місцевими органами публічної влади щодо здійснення скоординованої політики просторового розвитку. У рамках цього документа визначаються стан розвитку регіону в різних сферах (соціально-економічній та екологічній), проблеми, їх вплив на господарську ситуацію та перспективи економічного розвитку, оцінка можливостей і форми узгодження національних та регіональних інтересів, окреслюються спільні зобов'язання сторін, заходи й терміни їх реалізації, а також фінансова участь суб'єктів угоди щодо вирішення відповідних проблем. Для імплементації укладених угод виникає потреба в спеціальному організаційно-фінансовому механізмі. Реалізація документів підкріплена спеціальним законодавством. Такий підхід демонструє солідарність, координацію та узгодженість зусиль центральної, регіональної та місцевої влади з питань просторового розвитку країни та її територій в цілому.

Також не менш важливими є цільові програми як засіб реалізації стратегічного розвитку регіону, міських та сільських територій країни шляхом конкурентоспроможних проектів як в межах Франції, так і в ЄС. Цікавим для вивчення є досвід створення регіональних кластерів — полюсів конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, покращення рівня та якості життя населення, розвиток потенціалу територій.

Базовою концепцією, на яку спирається державне регулювання стратегічного розвитку регіону є теорія полюсів зростання, що передбачає створення регіональних столиць. Державне регулювання довгострокового просторового розвитку на регіональному рівні поділяється на два типи: 1) розвиток міст; 2) розвиток та вирішення проблем окремих віддалених районів. Всі вони мають власні документи довгострокового розвитку. Місцеві стратегії розвитку здебільшого фінансуються державою та є націленими на єдність громади, розвиток транспортної інфраструктури і будівництво, управління ресурсами і екологічну політику території. Такий підхід дозволяє досягати оптимальних результатів, знижує рівень територіальних диспропорцій та сприяє вирішенню актуальних питань довгострокового просторового розвитку регіону.

Сполучені Штати Америки — найрозвинутіша сучасна країна світу. За здійснення державного регулювання стратегічного розвитку регіону відповідальні регіональні органи публічної влади, а федеральні —

здійснюють координуючу функцію в даній сфері. Всі вони мають високий рівень технологічної та інформаційної оснащеності, забезпеченості кваліфікованими управлінськими кадрами. Регіональні органи публічної влади є висококомпетентними під час здійснення довгострокового управління територією, з огляду на наявність людських, фінансових та інших ресурсів та володіння специфікою вирішення актуальних питань місцевого значення в довгостроковій перспективі. Кожен штат самостійно формує структуру органи публічної влади, відповідальні за планування та прогнозування.

Стратегії розвитку на регіональному рівні розробляються на період не менше 5 років і повинні актуалізуватися і переглядатися щонайменше кожні 3 роки зі щорічним оданням плану та звітування щодо її реалізації. Документ містить: комплексну декларацію місії; загальні цілі і завдання; опис реалізації цілей і завдань; вимірювання ефективності визначення тих ключових ризикових факторів; опис оцінок програм тощо. Обов'язковим є публікація звітів органів публічної влади за підсумками реалізації стратегії в мережі Інтернет [3].

Державне регулювання стратегічного розвитку регіону налічує дію визначених механізмів та досить великий комплекс їх інструментів. Вони функціонують на основі превалювання федеральних актів над законами штатів і муніципалітетів. Існує кілька інструментів впливу федеральної влади на нижчі рівні управління, в тому числі прямі накази і мандати, гранти за умовами і ін. [9].

В основі сучасного державного регулювання стратегічного розвитку регіону в США щодо бізнесу лежить передумова про перевагу залучення інвестицій в дану адміністративно-територіальну одиницю для розширення податкової бази (оподатковуваного власності і доходів). Податкові пільги для бізнесу застосовуються: для прискореного відшкодування вартості основного капіталу (амортизації), на інвестиції і НДДКР. Окремої уваги заслуговує досвід США в створенні промислових зон і технопарків в регіоні як альтернативи прямого фінансування федеральним бюджетом програм соціально-економічного розвитку штатів і соціальної допомоги. Крім фінансово-економічних стимулів для підприємців спрощена процедура ведення документації, знижені вимоги до стандартів з охорони навколишнього середовища і нормам безпеки.

Одну з провідних ролей у розвитку національної економіки грають розміщення в штатах науково-технологічні кластерні об'єднання. За кластерної моделі виробництва функціонує більше 50% всіх американських підприємств в країні, максимально використовують в тому чи іншому регіоні його природний,

кадровий і інтеграційний потенціал. Технопарки являють собою науково-виробничий територіальний комплекс, який об'єднує об'єкти індустрії, науково-дослідні фірми, діловий центр, виставкову площу, університету, а також обслуговуючі всі ці об'єкти склади, житлові селища, охорону і т.д. Всі вони тісно співпрацюють з науково-аналітичними установами регіону. Важливими інструментами є державно-приватне партнерство, випуск регіональних та муніципальних облигацій, система місцевих податкових кредитів що спрямовані на вирішення місцевих проблем підвищення рівня життя населення. На регіональному рівні створено ефективний механізм системного стимулювання експортерів і компаній, які починають міжнародний бізнес, а також супроводу іноземних інвесторів, оскільки обсяг територіального експорту (його зростання або падіння) є найважливішим показником оцінки ефективності діяльності місцевої влади [9].

У США накопичено цінний досвід партнерства влади і громадянського суспільства у даній сфері шляхом участі громадськості у розробці стратегій. Завдання в області стратегічного розвитку регіону безпосередньо вирішують регіональні державні корпорації, в основі роботи яких концентрація державних інвестицій, що спрямовуються в основному на довгостроковий регіональний розвиток. Їх діяльність контролює Конгрес США і тричі на рік здійснює аудит. Вони є своєрідною організаційною формою агентств регіонального розвитку. В США діє дольове фінансування регіональних проектів стратегічного розвитку регіону з боку федерального центру, регіону і місцевих громад. Це сприяє об'єднанню всіх груп інтересів відносно цілей регіонального розвитку (ефект співучасті) [9].

Однак, відсутність жорстко-централізованої підходу федерального уряду в області державного регулювання стратегічного розвитку регіону призводить до слабкої вертикальної координації дій в області довгострокового планування. Разом з тим, в цьому є свої переваги. У США стратегічний розвиток на рівні регіону або міста визначається місцевими інтересами, що в більшості випадків підвищує імовірність успішної реалізації розроблених планів і стратегій. В США існує проблема координації дій механізму виконавчого управління і труднощі в здійсненні контролю над ними. Це проявляється в дублюванні функцій і міжвідомчими конфліктами, координації та контролю за використанням державних фінансів.

Державне регулювання стратегічного розвитку регіону в Канаді — це інтегрована, взаємопов'язана система дій влади усіх рівнів щодо забезпечення сталого розвитку, прозорості звітності всіх витрат держави, а також ефективної оцінки, моніторингу та вчасного коригування цілей з метою інформування населення

про рівень досягнутого прогресу з метою забезпечення гідного рівня життя людей.

У Канаді діє комітет Кабінету Міністрів з питань економічного та регіонального розвитку. Починаючи з 1990-х рр., у Канаді популярною є ідея забезпечення сталого розвитку на регіональному та місцевому рівні (в конкретному поселенні чи територіальній громаді). Всі вони розробляють стратегії, плани та програми сталого розвитку на основі балансу інтересів зацікавлених сторін в регіоні.

Система державного регулювання стратегічного розвитку регіону в Канаді включає в себе взаємопов'язану систему документів, які відображають різні рівні публічного управління:

- федеральну стратегію сталого розвитку, що окреслює перспективи та пріоритети розвитку держави;
- стратегії сталого розвитку регіонів (штатів), розроблені на основі національної стратегії та національних програм розвитку;
- стратегії сталого розвитку міст, що максимально виражають інтереси населення;
- стратегії розвитку окремих галузей економіки та профільних міністерств, державних установ, агенцій [3].

Стратегічний розвиток регіону на засадах концепції сталого розвитку у Канаді розглядається у стратегічних документах як можливість реалізації потенціалу саморегульованої системи, яка здатна вирівнювати надмірні диспропорції соціально-економічного розвитку і позитивно вирішувати внутрішні проблеми.

Здійснення державного регулювання стратегічного розвитку регіону в Канаді відбувається шляхом ефективного діалогу між державним, приватним та громадським сектором та їх активної участі у формуванні та реалізації політики шляхом налагодження реалізації державно-приватного партнерства. Наразі приділяється значна увага екологічним пріоритетам порівняно з соціально-економічними. Це дозволяє здійснити не тільки оцінку всіх трьох складових сталого розвитку, але і ставить в нову, більш потужну позицію владу всіх рівнів з позиції вироблення та реалізації успішної державної політики на регіональному рівні. Відповідно до законодавства Канади, стратегія розвитку регіону підлягає обговоренню серед населення, бізнесу та громадськості, але не пізніше ніж за 120 днів до її схвалення.

Для приватного сектора економіки Канади сталий стратегічний розвиток регіону є невід'ємною частиною їх бізнес-стратегії. Покращення екологічної та соціальної складової діяльності пов'язане зі зменшенням експлуатаційних витрат та витрат на виробництво, управлінням ризиками, залученням нових партнерів та інвесторів, поліпшенням відносин із за-

цікавленими сторонами, залученням співробітників, стимулюванням інновацій, розширенням нових ринкових можливостей і високою соціальною відповідальністю бізнесу.

У процесі вироблення та реалізації державного регулювання сталого розвитку регіону в Канаді беруть участь місцеві органи публічної влади, Парламент, міністерства, Конференційна Рада Канади, Канадське агентство міжнародного розвитку, агенції та корпорації розвитку у кожному з регіонів [3].

Китай є локомотивом розвитку регіональної і світової економіки. У Китаї державне регулювання стратегічного розвитку регіону поступово відходить від жорсткої централізації з боку держави. Наразі і досі пріоритети просторового розвитку визначаються на національному рівні і затверджуються правлячою партією для території в обраному стратегічному напрямі. Планування стратегічного розвитку регіону поділяється на довгострокове (10 років і більше); середньострокове (5 років) і поточне (1 рік) та спирається на довгострокове прогнозування [3].

Нині стратегічний розвиток регіону реалізується при переході від замкнених ресурсно-виробничих циклів до інтегрованих інвестиційно-виробничих комплексів та форм реалізації регіонального продукту на світовому ринках. З огляду на наявність великих територіальних диспропорцій, в Китаї відбувається розвиток території шляхом його розподілу всередині на ядра промислового чи транспортного вузла та на території супутникового типу навколо пріоритетних зон розвитку. У великих містах-центрах зі щільною забудовою та інтенсивною внутрішньою маятниковою міграцією, активними локальними зв'язками між суб'єктами підприємницької діяльності зосереджено банківську, фінансову, інформаційну, організаційно-управлінську та інші види діяльності. Для них характерними є реалізація довгострокових завдань щодо розширення масштабів зовнішніх економічних зв'язків, збереження високих темпів зростання; перебудова структури з ухилом на розвиток капітало- чи техномістких виробництв. Перед супутниками ставляться завдання формованого розвитку інфраструктури, перебезування виробничих потужностей з ядер та адаптація їх діяльності. Супутники перебирають на себе функції виробничих баз за умов використання розробок, методів управління та наявних ресурсів ядер. Це забезпечує єдність відносин всередині регіону, зміцнює ефект комплексоутворення, формує власний ринок, покращує інвестиційний клімат, формує цілісну інформаційну, комунікаційну та транспортну мережу. При цьому використовується підхід раціонального районування всередині регіону шляхом формування центрів інформаційно-фінансового типу.

Сьогодні стратегічний розвиток регіону в Китаї здійснюється шляхом переорієнтації ресурсів в такі сфери як фінанси, логістика, наука і техніка, людські ресурси, що перетворює його на центр передових досліджень, управління зовнішньою торгівлею та фінансовими ресурсами, послуг з менеджменту та консалтингу [2].

Дорадчою установою при регіональних органах публічної влади є міжрегіональні комітети з управління, які фокусуються на питаннях територіального співробітництва та щорічно проводить сесії за участю посадових осіб, представників ділових кіл та бізнес-структур.

Державне регулювання стратегічного розвитку регіону у Китаї складається з розробки місцевою владою планів соціально-економічного розвитку на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Спочатку розробляється план розвитку народного господарства на рівні провінції, який в цілому повинен відповідати державним програмам. Ці програми також повинні бути узгоджені з планами по основним об'єктах, галузевими планами та планами сусідніх регіонів. Всі регіональні плани повинні враховувати загальну ситуацію в країні та виходити із місцевих умов [6]. Широко використовуються переваги маркетингового підходу в державному регулюванні стратегічного розвитку регіону.

Серед високорозвинутих країн **Японія** посідає гідне місце за рівнем економічного потенціалу після США і Китаю. Система державного регулювання стратегічного розвитку регіону в країні направлена на вирішення питання деконцентрації населення у просторовому вимірі поряд із забезпеченням гідного життя населення.

В Японії при Кабінеті Міністрів діють Економічна консультативна рада та Консультативна рада планування комплексного розвитку територій. Керує ними Прем'єр-міністр. Основним робочим органом у державному апараті Японії, що розробляє державну регіональну політику, програми і плани регіонального соціально-економічного розвитку є Управління економічного планування [5, с. 193]. Система стратегічного розвитку відбувається шляхом розробки та реалізації довго-, середньо- та короткострокових документів. Стратегічні плани розвитку регіонів, що розробляються на 5 років і більше, є індикативним і спрямованим на розвиток ринкової економіки.

Важливою особливістю державного регулювання в Японії є виваженість стратегічного планування на регіональному рівні та його гнучкість. Так, практично жоден з існуючих планів в Японії не проіснував до першочергово визначених строків. Проте їх дострокова заміна новими стратегічними документами викликана тим, що основні планові показники були виконані протягом більш коротшого періоду. Це і спонувало регіональні органи влади до розробки нових

орієнтирів, що відповідали б змінам внутрішнього та зовнішнього середовища [1].

Державне регулювання стратегічного розвитку регіону орієнтоване на підвищення конкурентоспроможності і економічного зростання шляхом реалізації інновацій в адміністративно-територіальних одиницях. Японія з 2010 р. використовує всі наявні ефективні інструменти, що ґрунтуються на співпраці між різними рівнями державної влади та органами місцевого самоврядування з питань довгострокового розвитку територій. Використовується програмний підхід, орієнтований на залучення інвестицій в проблемні регіони країни. Ефективно використовується підхід стимулювання державно-приватного партнер-

ства для розбудови існуючої інфраструктури і створення її нових об'єктів [3]. Розроблені стратегії розвитку регіонів є орієнтиром для бізнес-структур та суб'єктів господарювання під час формування власної інвестиційної політики в довгостроковій перспективі.

Відповідальність за реалізації регіональних планів і програм в Японії лежить на центральному уряді. Місцеві фінанси складають значно меншу частку, хоча їх внесок і збільшується останнім часом. Існують спеціальні державні органи, що субсидують різні регіональні заходи: Японська корпорація регіонального розвитку, Кредитна установа Хоккайдо-Тохоку, Японський банк розвитку. Основними джерелами фінансування регіональних стратегій Японії є субсидії центрального

Таблиця

Моделі державного регулювання стратегічного розвитку регіону за кордоном

Назва моделі	Змістовна характеристика	Країна	Переваги національного підходу	Недоліки національного підходу
Корпоративна	Формування регіональних інвестиційних корпорацій, які акумулюють кошти територіальної громади, що спрямовуються на розвиток регіону і приймають активну участь у реалізації довгострокової державної політики. Низький рівень централізації прийняття рішень. Забезпечення програмно-цільового планування та бюджетування, заснованого на прогнозуванні розвитку.	США	Високо розвинене інституціональне забезпечення процесів розвитку. Реалізація місцевих інтересів та зацікавлених сторін. Високий рівень фінансової відповідальності завдяки співучасті у стратегічному розвитку регіону.	Проблемність вертикальної та горизонтальної координації дій органів публічної влади, що ускладнює процес контролю за результативністю та ефективністю територіальних перетворень.
		Канада	Базується на всебічній участі всіх зацікавлених сторін на засадах концепції сталого розвитку.	Складність процесів формування стратегічного розвитку регіону через залучення великої кількості учасників; недосконалість системи оцінки сталого розвитку.
Селективна	Формування центр-периферійної моделі розвитку регіону. Селективна підтримка інвестиційно-інноваційної діяльності окремих територій. Прискорений розвиток великих міст. Високий рівень централізації прийняття рішень. Застосування директивних методів та стимулювання селективного підходу до розвитку.	Китай	Інтеграція стратегічних пріоритетів у документах на національному, регіональному та локальному рівнях. Інноваційний розвиток великих міст-полісів економічного зростання.	Наявність централізації у визначенні регіональних стратегічних пріоритетів розвитку. Великі диспропорції у рівні життя населення.
		Японія	Гнучкість системи стратегічного планування розвитку регіону. Висока фінансова підтримка розвитку територій.	Наявність державного контролю до стратегічного розвитку регіону. Недостатня фінансова мотивація регіональної системи до саморозвитку.
Контрактна	Формування системи взаємної відповідальності, солідарності, координації та узгодженості зусиль центральної, регіональної та місцевої влади з питань розвитку країни та її територій шляхом укладання контрактів. Середній рівень централізації прийняття рішень. Використання переваг індикативного планування	Франція	Ефективна система інституційного забезпечення процесів просторового розвитку регіонів. Державна фінансова підтримка місцевих ініціатив.	Недосконалість механізмів врегулювання конфліктів інтересів. Недостатня інтегрованість пріоритетів розвитку у стратегічних документах.
		Польща	Консолідовані дії органів публічної влади на всіх рівнях державного управління. Інтегрована система стратегічних документів.	Складність розмежування повноважень і відповідальності органів публічної влади. Недосконалість системи моніторингу індикаторів стратегічного розвитку.

уряду місцевим органам публічної влади з метою розвитку інноваційної інфраструктури; податкові пільги і права прискореної амортизації підприємствам, що інвестують в економіку віддалених районів; позики державних фінансових установ. Основна увага зосереджена на прискорену реалізацію інноваційних проєктів розвитку регіональної інфраструктури як катализатора сталого розвитку територій.

Узагальнення концептуальних підходів до державного регулювання стратегічного розвитку на регіональному рівні за кордоном дозволило виокремити на їх основі такі моделі за критеріями ступеня державного впливу, використання методів регулювання і основних інструментів стимулювання розвитку (табл.). Серед них — корпоративна (формування регіональних інвестиційних корпорацій, низький рівень централізації, програмно-цільовий підхід), селективна (реалізація центр-периферійної моделі інвестиційно-інноваційного розвитку території, високий рівень централізації, директивний підхід) та контрактна (укладання спільних контрактів між урядом та регіонами; середній рівень централізації, індикативний підхід). Не зважаючи на відмінність сутнісних характеристик у кожній з моделей, спільним для них є використання комплексу різноманітних механізмів та інструментів стратегічного розвитку регіону.

Досить поширеними формами здійснення державної підтримки стратегічного розвитку регіону за кордоном є семінари, публікація посібників і довідників для зацікавлених груп, виставки та місії розвитку, семінари, конференції, представництва, онлайн-центри, корпорації і асоціативні форми взаємодії, консультації тощо. Під час проведення даних заходів відбувається моніторинг та перегляд індикаторів сталого довгострокового розвитку територій, що поступово розширюється та удосконалюється.

Окрім того, засади успішного державного регулювання стратегічного розвитку регіону за кордоном полягають у такому:

- процес розвитку слід зосереджувати на громаді та її інтересах;
- процес ґрунтується на спільному баченні майбутніх перетворень;

- процес інтегрує навколо спільних пріоритетів розподіл ресурсів і реалізацію програм;
- процес базується на співпраці окремих інституцій;
- процес здійснюється на основі визначеної моделі, з узгодженням плану дій та ресурсів;
- процес є безперервним;
- процес є результативно вимірюваним, кількісно та якісно окресленим;
- процес базується на мотивації до процесу стратегічного розвитку;
- процес має бути сплановано на тривалий період [7, с. 47].

Отже, вивчення та узагальнення закордонного досвіду державного регулювання стратегічного розвитку регіону дало змогу виокремити корпоративну, селективну та контрактну моделі його здійснення. Не зважаючи на відмінні характеристики, всі вони спираються на внутрішню інтегровану політику просторового розвитку, державну підтримку, нарощування ефективних інфраструктурних інвестицій та реалізацію інноваційних проєктів. Цікавим є досвід розбудови конструктивних взаємовідносин між органами публічної влади на державному, регіональному і місцевому рівнях на основі звітності, прозорості та взаємної відповідальності. Відповідальність за сталий розвиток регіонів за кордоном покладено на місцеві органи публічної влади, що взаємодіють з бізнес-структурами, громадськими організаціями, професійними експертними об'єднаннями, покликаних реалізовувати інтереси жителів територіальних громад регіону. Необхідним є вивчення практики розбудови стратегічного партнерства та лідерства в національній регіональній системі. Важливим фактором стратегічного розвитку регіону є створення «полосів зростання», що генерує потенціал та перетворює територію на центр розвитку. Приклади підходів до забезпечення довгострокових якісних перетворень у Польщі, Франції, США, Канаді, Японії та Китаї варті наслідування, однак з урахуванням впливу національних історико-територіальних та архетипічних характеристик України з метою формування вітчизняних особливостей державного регулювання стратегічного розвитку регіону.

Література

1. Азарова А. В. Система регіонального планування в Японії / А. В. Азарова // Економіка і регіон. — 2014. — № 4. — С. 56–61.
2. Величко М. М. Моделі регіонального розвитку Китаю: формування, структура, перспективи [Електронний ресурс] / М. М. Величко. — Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19826/03-Velichko.pdf>.
3. Гнатенко А. І. Зарубіжний досвід стратегічного планування у сфері державного управління регіональним розвитком / А. І. Гнатенко // Економіка будівництва і міського господарства: зб. наук. пр. Донбаської нац. акад. буд-ва і архіт. — Макіївка, 2013. — Т. 9. — № 4. — С. 275–286.
4. Зарубіжні практики розробки стратегій розвитку малого підприємництва на регіональному рівні / О. Бей, Г. Томсон. — К.: К.І.С., 2013. — 48 с.
5. Кінцак А. В. Світовий досвід формування політики регіонального розвитку / А. В. Кінцак // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. — 2015. — Вип. 2. — С. 187–196.
6. Кузык Б. Н. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование [Текст]: учебник / Б. Н. Кузык, В. И. Кушлин, Ю. В. Яковец. — 2е изд., перераб. и доп. — М.: Издво «Экономика», 2008. — 575 с.
7. Латинін М. А. Стратегічне планування: навч. посіб. / [М. А. Латинін, Т. М. Лозинська, І. В. Дунаєв]: за заг. ред. д. е. н., проф. О. Ю. Амосова. — 2-ге вид., перероб. та доп. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. — 248 с.
8. Прокопенко Л. Л. Досвід державного управління розвитком територій у Польщі / Л. Л. Прокопенко // Аспекти публічного управління. — 2013. — № 1. — С. 113–118.
9. Региональная политика: зарубежный опыт и российские реалии / Под ред. А. В. Кузнецова, О. В. Кузнецовой. — М.: ИМЭМО РАН, 2015. — 137 с.
10. Тищенко О. П. Регіональний розвиток національних економік Польщі та України: спільне та відмінне / О. П. Тищенко // Актуальні проблеми економіки. — 2015. — № 4. — С. 251–260.
11. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie: Dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 13 lipca 2010 r. // www.mir.gov.pl.